

ГОМЕР. ОДІССЕЯ

Пісня 9

З позначеними скороченнями

ЗМІСТ ДЕВ'ЯТОЇ ПІСНІ

ВЕЧІР ТРИДЦЯТЬ ТРЕТЬОГО ДНЯ

Одіссеї розповідає про свої пригоди. Відплив від берегів троянських. Зруйнування Ісмара, міста кіконів, та загибель багатьох супутників Одіссея. Буря. Відвідання лотофагів. Прибуття до країни кіклопів. Одіссеї, залишивши біля Козиного острова свої кораблі, з одним власним кораблем пристає до берега кіклопів, що був недалеко. Вибравши дванадцять товаришів, він входить з ними в печеру Поліфема. Загибель шести супутників Одіссеевих, яких пожер кіклоп. Оп'янивши його, Одіссеї проколює йому око і потім хитрощами рятує себе й товаришів від його люті. Вони викрадають кіклопову тару і повертаються на Козиний острів. Поліфем благає батька Посейдона помститись за нього Одіссееві.

РОЗПОВІДЬ АЛКІНОЄВІ. ПРИГОДА В КІКЛОПА

Відповідаючи, мовив тоді Одіссеї велемудрий:

"О Алкіною, владарю, в усіх племенах найславніший!

Любо мені і приємно чудової слухати пісні

Мужа такого, як цей, що співом дорівнює богу!

5] В світі, скажу тобі я, розкошів нема приємніших,

Як оті радощі прості, що ними втішається люд весь —

Як посідають усі до учти в господі рядами

Й слухають співів чудових, і повні столи перед ними

Хліба і м'яса, й, ковшем із кратери вина зачерпнувши,

10] Чашник присутнім розносить і в келихи всім наливає.

Кращого в світі, здається мені, вже немає нічого.

Серце, проте, побажало твоє про сумну мою долю

Розповідь чути, щоб більше мав плакати я й сумувати.

З чого ж почати, що мовити далі й на чому скінчити?

15] Горя аж надто мені богове послали небесні!

Спершу ім'я вам назву я своє, щоб і ви його добре

Знали, а я після того, як день обмине мене згубний,

Вас би гостинно прийняв, хоч звідси й далеко доую.

Я — Одісей, син Лаерта, великою хитрістю славний

20] Серед людей багатьох, — до небес моя слава сягає.

Я на Ітаці, іздалека видній, живу. Височить там

Трепетнолистая Неріт-гора величава. Й багато

Інших там є островів, один за одним недалеко, —

Сама, й Дуліхій, і Закінт, лісами густими укритий.

25] Нижче від них, до заходу, скраю лежить там над морем

Острів Ітака, інші ж поодаль лежать до схід сонця.

Весь він скелястий, та дужих викохує хлопців. Не бачив

Кращої в світі ніде я країни, як мила Ітака.

Хтіла затримать Каліпсо мене, у богинях пресвітла,

30] В гроті глибокім, бажаючи мати мене чоловіком;

Так же Кіркея, лукава еєянка, не випускала

З дому свого, теж прагнути мати мене чоловіком,

Духа у грудях моїх до цього, проте, не схилила.

Кращого-бо за вітчизну нічого нема і за рідних

35] Наших, хоч би довелось і в заможному домі нам жити,

Та у чужій стороні, од вітчизни далеко й від рідних.

Що ж, розповім я тобі про свій поворот многослізний,

Посланий Зевсом мені, коли я з-під Трої вертався.

Вітром мене з Іліону у землю кіконів пригнало,

40] В Ісмар. Це місто тоді зруйнував я, а жителів знищив.

Бранок багато і скарбів у місті отім захопивши,

Нарівно ми поділили, — без пайки ніхто не лишився.

Радив супутникам я чимдуж відтіля утікати

Далі, але нерозумні мене не послухали люди.

45] Випито вдосталь було там вина, і забито над морем

Без ліку тучних овець та повільних волів круторогих.

Ті ж із кіконів, хто втік, закликали інших кіконів,

Що по сусідству жили, — вони-бо численніші й дужчі,

Вглиб суходіл заселяли й на конях могли воювати,

50] А як потрібно, то й піші уміли противника бити.

Стільки їх виростало тут на світанку, скільки весною

Листя і квітів зростає, — на нас-бо, нещасних, тяжіла

Зевсова воля лиха, щоб зазнали ми лиха багато.

Лавами біля швидких кораблів ми в бою з ними бились,

55] Густо із станів обох летіли списи міднокуті.

З самого ранку, допоки священний день величався,

Ми, хоч їх більше було, боронились і міцно стояли.

А дожилося сонце пори, як волів розпрягати,

Перемогли нас кікони й тікати примусили з поля.

60] З кожного-бо корабля полягло там по шестеро збройних

Товаришів, а решта смертельної долі умкнули.

Звідти ми далі тоді попливли із засмученим серцем,

Бо хоч самі врятувались, та любих утратили друзів.

Не відпливали, проте, кораблі крутобокі раніше,

65] Ніж викликали по тричі ми кожного з наших нещасних

Товаришів, що на полі борні полягли від кіконів.

Бурю жахливу тим часом наслав нам із вітром північним

Зевс, що хмари збирає, й густою окутав імлою

Море і землю, і ніч із неба спустилась раптово.

70] Мчали вперед кораблі, зариваючись носом у хвилю,

Вітер рвучкий натроє, начетверо рвав нам вітрила.

Злої жахнувшись загибелі, ми в кораблі їх згорнули

Й веслами судна свої до суші гуртом спрямували.

На узбережжі ми тім лежали два дні і дві ночі.

75] Душу нам гризла втома тяжка і печаль сумовита.

Тільки як третю нам днину Еос принесла пишнокоса,

Щогли поставили ми і, білі нап'явши вітрила,

Сіли на судна, що бігли, стерничому й вітру покірні.

Був би до рідного краю я цілий доставсь і здоровий,

80] Та, коли мав небезпечну Малею уже обігнути,

Хвиля, і вир, і Борей відігнали мене від Кіфери.

Дев'ять вже днів нас по хвилях багатого рибою моря
Бурані вітри носили; лише на десятій пристали
Ми до землі лотофагів, що живляться квітами тільки.
Вийшовши на суходіл і водою запасшись питною,
Товариші на обід близ швидких кораблів посідали.
Потім, коли уже голод і спрагу вони вдовольнили,
Товаришів відрядив я у глиб того краю — дізнатись,
Що то за плем'я людське на землі отій хліб споживає.
90] Двох відібравши мужів, окличника третім додав я.
В путь подалися вони й з лотофагами стрілись небавом.
Жодного підступу ті в думках проти наших не мали
Товаришів, та дали вони лотоса їм скоштувати.
Тільки як хто споживе цих плодів, як мед той, солодких,
95] Той ні вернутись не хоче, ні звістки про себе подати, —
Так і вони залишитись поміж лотофагів бажали
Й лотоси там споживать, а вертати не думали зовсім.
До кораблів силоміць привів я назад їх, плачущих,
Міцно зв'язав їх і кинув під лави на суднах доладних.
100] Іншим супутникам вірним звелів я негайно сідати
На кораблі наші бистрі, щоб, лотоса ласо споживши,
З них не забув би хто-небудь вертатися з нами додому.
До кочетів вони, швидко зійшовши, усі посідали
Й веслами, сидячи в ряд, по сивих ударили хвилях.
105] Звідти ми далі тоді попливли із засмученим серцем.

Згодом у край гордовитих кіклопів, що правди не знають,
Ми прибули. В усьому цілком здаючись на безсмертних,
Ні ораниці не орють вони, ні рослини не садять,
В них і без оранки-бо і не сіяне все виростає:

110] І ячмені, і пшениця, і лози вино виноградне
В гронах розкішних дають, що примножує Зевс їм дощами.
В них ні законів нема, ні нарад, ані зборів народних, —
На верховині високій у горах вони проживають,
В диких печерах глибоких, і кожен дружиною й дітьми
115] Владно правує, й до інших нікому з них діла немає.

В бік од затоки морської там є острівець невеликий,
Що не далеко й не близько лежить від країни кіклопів,
Лісом укритий, на ньому там без ліку диких пасеться
Кіз, та ніколи ще їх не полохали кроки людини,
120] Жодного там не бувало мисливця, що крізь непролазні
Хаці з великим трудом на гірські верховини виходять,
Ні пастухів там нема, ні дбайливих нема хліборобів,
Нива не орана ще і не сіяна там удовіс,
Праці не знавши людської, й годує лиш кіз мекотливих.

125] Ні кораблів із червоними грудьми кіклопи не знають,
Ані майстрів ще не мають вони, будувати спроможних
їм міцнопалубні судна, щоб всюди на них роз'їжджати,
В різних бувати містах, серед різних людей, як звичайно
Роблять мужі, що морем спілкуються поміж собою.

130] Забудувати й цей острів їм теслі зуміли б майстерні.

Зовсім-бо він не поганий і родить усе своєчасно.

Стелються там килимами над берегом сивого моря

Луки вологі й м'які; і пагорки є виноградні.

Є й для ріллі рівнина, де з засіву можна багатий

135] Вчасно зібрати врожай, бо в ґрунті там досить є туку.

Пристань є зручна, де й линв не потрібно ніяких, не треба

Ні якорів кам'яних закидати, ні прив'язувати судна.

Можна причалити їх і лишити, аж поки не схочуть

Далі пливти мореплавці, як вітер повіє попутний.

З краю від пристані струмись водною прозорою плине —

Б'ють там джерела з печер, а навколо ростуть осоки.

Ми запливли в ту затоку, якийсь туди бог запровадив

Нас серед пітьми нічної. Не видно було в ній нічого,

Млистя-бо судна туман окривав, і з високого неба

Не прозирав до нас місяць, у хмари густі оповитий.

Острова вгледіть того ніччю не потрапило око,

Так як не бачили й хвиль ми великих, що шумно об берег

Бились, аж поки не врізались в сушу міцні наші судна.

З суден припалених зразу ж вітрила тоді ми згорнули,

150] Вийшли самі після того на берег шумливого моря,

Там і поснули ми всі, ждучи на Еос богосвітлу.

Ледве з досвітньої мли заясніла Еос розоперста,

Вставши, із подивом острів навколо ми той обходили.

Німфи прекрасні, Зевса егідодержавного доньки,

135] Кіз нам гірських позганяли, щоб мали ми чим пообідать.

Луки гнучкі з кораблів ми негайно взяли й довгогострі

Списи й, на три розділившись загони, їх стали метати

В кіз тих, і бог дарував нам жадані улови багаті.

Разом усього дванадцять було кораблів, і на кожен

160] Дев'ять припало тих кіз, а собі відібрав я аж десять.

Цілий просиділи день ми тоді, аж до заходу сонця,

М'ясом смачним і солодким вином утішаючись вдосталь.

На кораблях-бо у нас запаси вина ще не висхли

Темно-червоного, — в амфорах досить його понаносив

165] Кожен тоді, як брали священну кіконів столицю.

Зовсім ми вже недалеко були від країни кіклопів,

Бачили дим, голоси їх, і кіз, і овець уже чули.

Сонце тим часом зайшло, і темрява все огорнула.

Спати лягли ми тоді на березі шумного моря.

170] Ледве з досвітньої мли заясніла Еос розоперста,

Скликав супутців своїх я на збори і так до них мовив:

"Товариші мої вірні, лишайтесь тут, а тим часом

Я на своїм кораблі з гребцями своїми поїду

Певно дізнатися, що за мужі в тій країні домують, —

175] Чи непривітні і дикі там люди, що правди не знають,

Чи доброзичливі серцем, гостинні і богобоязні".

Мовивши так, зійшов я на свій корабель і супутцям

Вийти на нього звелів і причали усі відв'язати.

До кочетів вони, швидко зійшовши, усі посідали

180] Й веслами, сидячи вряд, по сивих ударили хвилях.

Швидко дістались ми так недалекої тої країни,

Обік побачили там, край скелі над морем, високу,

Лавром порослу печеру. До неї збиралося на ніч

Кіз і овечок багато; навкруг простягався високий

185] Двір, обгороджений муром з укопаних в землю великих

Каменів, зверху ж і сосни росли, і дуби височенні.

Велетень жив там потворний, що кіз і овечок отари

Сам випасав собі, інших оподаль. Ні з ким він не знався

У самотині своїй і ніяких не відав законів.

190] Був він потвора страшна, на людину, що хлібом живиться,

Зовсім не схожий, скоріше скидався на гірську верховину,

Лісом порослу, яка серед скель височіє самотньо.

Товаришам своїм вірним на місці звелів я лишатись,

При кораблі, й стерегти корабля свого якнайпильніше;

195] Сам же, дванадцять обравши між ними супутців найкращих,

Вирушив. Мав із собою я козячий міх із солодким

Темно-червоним вином, що Марон мені дав, син Еванта,

Жрець Аполлона, який опікується Ісмаром-містом.

З шани до бога й жерця ми й дружину його пощадили,

Й сина; а сам проживав він в тінистім гаю Аполлона.

Отже, за те мені він дорогих надавав подарунків:

Гарного вибору золота сім тоді дав він талантів,
Подарував і кратеру, із срібла усю, і до того ж
Чистим, солодким вином, цим питвом божественним, дванадцять
205] Амфор наповнив для мене. Ніхто про міцнеє вино те
В цілому домі з служниць і челядників досі не відав,
Тільки він сам, і люба дружина, і ключниця вірна.
Маючи пити солодке, як мед, вино те червоне,
Досить було лише келих один його влити на двадцять
210] Мірок води — і запах навколо такий від напою
Йшов божественно солодкий, що втриматись годі від нього.
Міх я великий вином тим наповнив та інших припасів
В бесаги взяв шкіряні із собою. Відчув-бо я духом
Мужнім, що стріну людину, одягнену в силу могутню,
215] Дикого велетня, що ні законів, ні правди не знає.
Швидко добралися ми до печери, але не застали
Велетня в ній, — десь пас він отару свою густорунну.
От увійшли ми в печеру і стали усе оглядати:
Сиру там кошики повні стояли, ягнята й козлята
220] В стійлах тіснились вузьких, за віком поставлені різним:
Старші — окремо, окремо від них середульші, й окремо —
Новонароджені; в цебрах стояло сироватки повно,
Глеки й дійниці були приготовані там для удою.
Товариші почали всіляко мене умовляти, —
225] Сир той забравши, негайно тікати відтіля і найшвидше

Позаганяти на наш корабель бистрохідний з кошари

Тих козенят і ягнят та й умкнути по водах солоних.

Та не послухав я їх, хоч було б набагато це краще, —

Хтілось побачить його, чи не дасть мені сам він гостинця?

230] Товаришам же моїм не здавався, проте, він привітним.

От ми розклали вогонь, і жертву принесли, й самі вже,

Сиру набравши, поїли, і ждати в кутку посідали,

Поки той прийде із стадом. Приніс тяжкий оберемок

Дров він сухих, щоб мати на чому вечерю варити.

"5] З грюкотом скинув ті дрова серед кам'яної печери.

Ми ж із перестрашу всі аж в найдальший зашилися закут.

Позаганяв до печери опасистих кіз і овечок

Тих, що доїти їх мав, а самців — баранів із козлами —

Він за дверима лишив, на своєму подвір'ї широкім.

240] Потім камінь підняв величезний і вхід до печери

Ним завалив, — не могли б того каменя зрушити з місця

Й ковані міцно аж двадцять два вози чотириколісні, —

Ціла то скеля була, що нею заклав свої двері.

Сидячи, сам подоїв уже й кіз, і овець мекотливих,

245] Всіх за чергою, і кожній тоді підпустив сосунятко.

Білого він молока на кисле узяв половину.

Сир віддавивши, поклав у плетені кошики зразу;

Другу ж у глечиках він залишив половину, щоб мати

Й свіжого ще молока — напитися після вечері.

250] Швидко із справами цими упорався, потім ще й ватру

Сам розпалив, і нарешті побачив він нас і промовив:

"Хто ви, чужинці? Шляхом відкілья ви пливете вологим,

В справі якій чи так, навмання, ви блукаєте морем,

Наче розбійники ті, що гасають у водних просторах,

Важачи власним життям і біду несучи чужоземцям?"

Так говорив він, і любими ми зажурились серцями:

Сповнив нас жахом страшний його голос і вигляд потворний.

В відповідь все ж я до нього з такими звернувся словами:

"Родом усі ми ахеї, додому вертаємо з Трої,

І, супротивними гнані вітрами над хланню морською,

Збились з путі, і на інших шляхах та на іншій дорозі

Ми опинились, — Зевсова, видно, на те була воля.

Горді ми бути людьми Агамемнона, сина Атрея,

Слава якого тепер до високого неба сягає, —

265] Місто велике-бо він зруйнував і люду багато

Винищив. Ми ж прибули аж сюди, і от припадаєм

Всі до колін твоїх, — виявиш ти нам гостинність чи, може,

Ще й подарунок даси, що гостям їх звичайно дарують.

Отже, могутній, богів пошануй, благаєм тебе ми,

270] Зевс-бо є сам покровитель гостей і усіх, що благають.

Він і гостинний, і гостям супутник, достойним пошани".

Так говорив я, а він відповів мені словом безжальним:

"Ну ж і дурний ти, чужинче, та й здалеку, мабуть, прибув ти,

Що шанувати й боятись богів мене так умовляєш!

275] Нам, кіклопам, байдуже й до Зевса-егідодержавця,

І до блаженних богів, самі-бо від них ми сильніші.

Страх перед Зевсом мене не примусить тебе пощадити

З товаришами, якщо того власний мій дух не накаже.

Краще скажи мені, де корабель твій оснащений нині

280] До суходолу пристав — далеко чи близько, щоб знав я".

Так він випитувать став, але це не укрилось від мене,

Мав-бо я досвід і хитрими мовив до нього словами:

"Мій корабель розтрощив Посейдон, землі потрясатель,

Кинувши ним о скелі стрімкі при самім узбережжі

285] Вашого краю, — вітром сюди його з моря загнало.

Наглої смерті, проте, із супутцями я врятувався".

Так я сказав. Не відмовив безжалісний серцем нічого,

Скочив раптово і, руки свої на супутців наклавши,

Двох, як щенят, ухопив і з силою ними об землю

290] Вдарив, аж мозок їх бризнув і скрізь по землі розіллявся.

Пошматувавши їх геть, спорядив собі з них він вечерю.

Все він пожер, наче лев, що годується в горах, нічого

Не залишив — ні утроби, ні м'яса, ні кості із мозком.

Руки з риданням гірким до Зевса ми всі простягали,

295] Бачачи злочин такий, у серці своїм безпорадні.

А як наповнив кіклоп свого черева глиб ненажерний і

М'ясом людським, молоком нерозбавленим їжу запив він

І між овець у печері своїй спочивати розлігся,

Духом відважним тоді таку я подав собі раду:

300] Ближче підкрастись і, меч свій нагострений з піхов добувши,

Вдарити в груди йому, рукою намацавши місце,

Де печінки під осердям, — та інша затримала думка:

Всі ми в печері отут загинули б марною смертю,

Бо від високих дверей не змогли б одвалити руками

305] Камінь той величезний, що велетень ним завалив їх.

Так ми в журбі та зітханнях на світлу Еос дожидали.

Ледве з досвітньої мли заясніла Еос розоперста,

Вже він вогонь розпалив, подоїв своїх славних овечок,

Всіх за чергою, і кожній тоді підпустив сосунятко.

310] Швидко із справами цими упорався, потім ізнову

Двох з-поміж нас ухопив і собі спорядив з них сніданок.

Далі, поснідавши, вигнав з печери свою він отару,

Легко відсунувши камінь важкий од дверей, і на місце

Знову поставив, немов сагайдак ковпачком покривав він.

315] З гуком і свистом кіклоп погнав свою жирну отару

В гори. А я, у печері лишившись, почав міркувати,

Як би помститись, якщо подасть мені ласку Афіна.

Серцю моєму така найкращою видалась рада:

Біля кошари лежала кіклопова палиця довга —

320] Стовбур сирої маслини, — зрубав її він, щоб ходити

З нею, як висхне вона. Виглядала ж та палиця, наче

Щогла на двадцятивеслім просторім судні чорнобокім,
Що вантажі торговельні крізь далеч морську перевозить, —
Так виглядала завдовжки й завгрубшки ота деревина.
325] Кия із сажень завдовж од неї тоді відрубав я
Й товаришам передав, обстругати його наказавши.
Гарно вони обтесали оцупок, а я, загостривши
Дрюк той, у полум'ї вістрям тримав, щоб вогнем засмалити.
Потім старанно його заховав я під гноєм, якого
330] Дуже багато було понакидано скрізь по печері.
Товаришам після того звелів жеребки я тягнути,
Хто з них відважиться, разом зі мною кілок той піднявши,
В око встромити кіклопу, як в сон він солодкий порине.
Випали тим чотирьом жеребки, кого й сам би хотів я
335] Вибрати в поміч, а я уже п'ятий виходив між ними.
Ввечері й він надійшов і отару пригнав пишнорунну.
Зразу ж отару ситу загнав у широку печеру,
Сповна усю, не лишив на подвір'ї широкім нікого,
Передчуваючи щось, чи бог його так напоумив.
340] Потім камінь підняв величезний і вхід завалив ним,
Сидячи, він подоїв і кіз, і овець мекотливих,
Всіх за чергою, і кожній тоді підпустив сосунятко.
Швидко упорався з цими він справами, потім ізнову
Двох з-поміж нас ухопив і собі спорядив з них вечерю.
Тут підійшов до кіклопа я близько й звернувся до нього,

З темно-червоним вином дерев'яний підносячи дзбанок:

"Випий, кіклопе, вина, наївшися м'яса людського, —

Сам тоді знатимеш, що за питво в кораблі хоронилось

Нашому. Віз тобі цю я пожертву, щоб зглянувсь на мене

350] И вирядив швидше додому, а ти все нещадно лютуєш.

Хто ж тепер, нелюде, схоче до тебе сюди завітати

З інших людей, коли не по правді ти з нами повівся!"

Так говорив я. Узяв він і випив; і страшно вподобав

Те він солодке питво і ще зажадав його вдруге.

335] "Дай-но, будь ласка, іще, та своє мені тут же імення

Зразу назви, щоб міг і тебе я гостинцем потішить,

Бо і кіклопам їх ниви родючі вино виноградне

В гронах розкішних дають, що примножує Зевс їм дощами.

Це незрівнянне вино, це нектар, це амбросія справжня!"

460] Так він сказав, і іскристого знов йому дав я напою.

Тричі підносив я, й тричі в глупоті своїй випивав він.

А як вино уже зовсім йому затуманило розум,

Я із солодкими знову до нього звернувся словами:

"Ти про ім'я моє славне питаєш, кіклопе? Назву я

365] Зараз себе, та гостинця віддай, що мені обіцяв ти.

Звусь я Ніхто на ім'я, і Ніким мене батько і мати,

Й товариші мої, й інші, звичайно, усі називають".

Так говорив я, а він відповів мені словом безжальним:

"Отже, Нікого я з'їм наостанку, раніше ж поїм я

370] Товаришів його всіх, — оце тобі й буде гостинець".

Так він сказав, похитнувся і навznak упав, і, зігнувши

Набік грубезну шию, лежав, і відразу всевладний

Сон подолав його. З горла у нього з вином випливали

М'яса людського шматки, — сп'янівши, почав він блювати.

375] Кия тоді я у попіл гарячий засунув, щоб знову

Він розігрівся, як жар, а тим часом відваги словами

Товаришам додавав, щоб ніхто не утік з переляку.

Отже, оливний кілок, хоча й був він сирий, розпаливши

Так, що вогнем він узявся й яскраво почав пламеніти,

зве Вийняв з вогню я і ближче підніс до кіклопа, навколо ж

Товариші поставали — бог дав їм одвагу велику.

Взявшись за дрюк той оливний з кінцем загостреним, дружно

В око встромили йому ми. А я, натиснувши зверху,

Став ним крутити, як бантину тесля свердлить корабельну

385] Свердлом, а інші з-під низу ремінням його обертають,

Взявшись обабіч, і жваво він крутиться сам безустанно.

Так от і ми, узявши розпечений дрюк, ним свердлили

Велетню око, і пасока тепла струмила навколо.

Жаром горящих зіниць обсмалило і брови, і вії,

390] Лопнуло яблуко очне, й коріння його аж сичало.

Як в коваля, коли він топірець чи велику сокиру

Суне гарячими в воду холодну й сичить те залізо,

Гартом узате, — стає-бо воно ще міцнішим від того, —

Так від оливного кия і око його засичало.

395] Страшно кіклоп закричав, аж луна розляглась по печері,

З ляку ми кинулись врозтіч усі, і зразу він вирвав

З ока оту деревину, гарячою кров'ю облиту,

З люттю від себе її жбурнув обома він руками

Й гучно кіклопів волати почав, що з ним у сусідстві

400] Теж у печерах жили на овіяних вітром узгір'ях.

Крик той страшений почувши, вони звідусіль позбігались,

Вхід обступили в печеру і стали розпитувать, що з ним:

"Що, Поліфеме, з тобою, що голосно так ти волаєш

В ніч божественну й солодкого сну позбавляєш усіх нас?

405] Може, хто з смертних отару твою силоміць виганяє?

Може, самого тебе хтось насильством і підступом губить?"

В відповідь так із печери волав Поліфем премогутній:

"Друзі, Ніхто, й не насильством мене він, а підступом губить!"

Відповідаючи, мовлять вони йому слово крилате:

410] "Що ж, коли сам ти, й ніхто насильства тобі не вчиняє,

То чи не Зевс тобі хворість наслав, і поміч тут марна, —

Краще ти батька свого, владику благай Посейдона!"

Мовили це й відійшли; любе серце моє розсміялось,

Як обманув я ім'ям його й задумом цим бездоганним.

415] Стогнути тяжко і в корчах увесь аж звиваючись з болю,

Камінь руками намацав кіклоп і відсунув від входу,

Сів посередині в дверях і широко руки розставив,

Щоб упіймати того, хто з отарою хтів би умкнути.

От якого він дурня знайти у мені сподівався!

420] Я ж міркувати почав, як найкраще зарадити справі,

Щоб і супутників всіх, і себе від жорстокої смерті

Урятувати. Всілякі тут засоби й хитрощі ткав я —

Йшлося тут про душу, велике-бо лихо уже насувалось.

Зрештою визнав у серці я раду таку за найкращу:

425] Гарних, ставних там чимало було баранів густорунних,

Добре вгодованих, з темною, аж фіалковою шерстю.

Всіх я їх нишком позв'язував сплетеним віттям вербовим

З ложа жорсткого, що велетень спав нечестивий на ньому.

Я їх по троє зв'язав, — ніс когось під собою середній,

430] Інші ж обидва з боків тим часом його прикривали.

Кожні так троє несли одного чоловіка. А сам я...

Був поміж ними баран, над усіх в тій отарі найкращий,

Міцно вхопившись за карк, під черевом в нього кудлатим

Я заховався і, вп'явшись руками у шерсть божественну,

435] Так і тримавсь терпеливо, відважного сповнений духу.

Так ми в журбі та зітханнях на світлу Еос дожидали.

Ледве з досвітньої мли заясніла Еос розоперста,

Стали на пашу тоді барани і козли пориватись,

А неподоєні матки замакали голосно в стійлах —

440] Понабухали в них вим'я. А їхній господар, жорстоким

Мучений болем, усім баранам, що йшли поуз нього,

Спини обмацував. Не помічав він, проте, нерозумний,
Що під грудьми в баранів густорунних підв'язане крилось.
Йшов аж останнім баран мій до виходу, шерстю своєю
445] Й мною обтяжений, я ж — передумав тоді вже багато.
Спину обмацавши в нього, сказав Поліфем премогутній:
"Любий баранку! Чому це сьогодні виходиш останній
Ти із печери? Раніш не ходив-бо від інших позаду.
Перший на луки ти жвавими кроками біг в ніжнолистих
450] Пастися травах, перший збігав і до хвилі річної,
Першим також поспішав до кошари своєї вернутись
Ти вечорами. А нині виходиш останній. Шкодуєш,
Мабуть, ти ока господаря, — злий чоловік його випік
З товаришами лихими, вином мій стуманивши розум.
455] Клятий Ніхто! Не втече він, кажу, від загибелі злої!
Мав би ти розум такий, як у мене, і вмів би хоч слово
Вимовить, ти б розказав, де від гніву мого він сховався.
Так би ударив я ним, щоб мозок з розбитого лоба
Всю цю печеру оббризкав, — тоді б я своє заспокоїв
460] Серце від болю, що той нікчемний Ніхто заподіяв".
Так промовляючи, він барана випускає за двері.
Щойно ми вийшли з печери й оподаль кошари спинились,
Перший я виліз із-під барана й повідв'язував інших.
Швидко погнали отару ми жирних овець тонконогих,
їх оточивши навколо, щоб разом все стадо загнати

На корабель свій. Нас радо супутники любі вітали —

Тих, що уникнули смерті, — й загиблих оплакали гірко.

Плакати все ж їм, бровами до кожного стиха моргнувши,

Я не дозволив, — загнати звелів пишнорунну отару

470] На корабель і чимдуж на хлань відпливати солону.

До кочетів вони, швидко зійшовши, усі посідали

Й веслами, сидячи в ряд, по сивих ударили хвилях.

А на таку вже відплинувши віддаль, що поклик ще чути,

До Поліфема почав я, глузуючи з нього, кричати:

475] "Гей ти, кіклопе! Не зовсім беззахисний муж той, в якого

Товаришів у глибокій печері пожер ти жорстоко!

Так і належить помститись тобі за лихі твої вчинки,

Нелюде лютий, що в домі своєму гостей поз'їдати

Не посоромивсь! От Зевс і боги тебе всі й покарали!"

480] Так я промовив. Його ж іще більша злоба охопила.

Верх од гори відломив він великої й так його кинув,

Що поблизу корабля темноносого впав той уламок,

Ледве в стерно кермове кам'яна не ударила брила.

Завирувало все море від скелі, що впала у воду, —

485] З шумом до берега нас понесло тоді водоворотом,

Моря приливом нас знову до самої суші пригнало.

Довгу жердину руками вхопивши, від берега нею

Я відштовхнув корабель, а супутцям кивнув головою,

Додаючи їм відваги, й на весла звелів налягти їм,

490] Щоб із біди врятуватись. Ажгнулись вони — веслували.

Тільки як далі від берега вдвоє уже одпливли ми,

Знов я кіклопа гукати хотів; та навкруг навперейми

Товариші мене лагідно так почали умовляти:

"Знову, безумний, ти хочеш цю дику людину дражнити?"

495] Щойно він, кинувши скелю у море, погнав корабель наш

Прямо на берег, і ми уже зовсім загинути мали!

Тільки-но крики чийсь чи мову яку він почує,

Голови нам і всі корабельні він балки розтрощить,

Мармуру кинувши брилу, — а сили йому не бракує".

500] Так говорили вони, та не слухало серце відважне,

Й знову до нього покликнув я, гнівом в душі спалахнувши!

"Гей ти, кіклопе, якщо тебе з смертних хто-небудь спитає,

Хто осліпив так ганебно тебе, ти можеш сказати —

Це Одиссей тебе ока позбавив, той городоборець,

505] Син Лаерта, що має свою на Ітаці домівку".

Так я покликнув, а він заричав ось такими словами:

"Горенько! Як воно давнє збулося богів віщування!

Жив тут один ворожбит, міцний чоловік і правдивий,

Телем, Еврімія син, віщуванням прославлений вдалим, —

510] Так і постарівся він, віщуючи тут між кіклопів.

Він провістив мені те, що статися має зі мною,

Як я від рук Одиссеєвих зору позбавлений буду.

Завжди чекав я, що прийде великий на вигляд, прекрасний

Муж в нашу землю колись, великої сповнений сили.

515] Зовсім нікчемний натовість, безсилий, малий чоловічок

Ока позбавив мене, вином затуманивши розум.

Тож зачекай, Одиссею, щоб я тобі дав подарунки

Та ублагав земледержця — щасливо додому вернути,

Син-бо йому я, й він гордий моїм називатися батьком.

520] Сам лиш один, як захоче, він може мене ізцілити

Й більше ніхто — ні з блаженних богів, ні із смертного люду".

Так говорив він, а я у відповідь мовив до нього:

"Мав би я силу, то враз і душі б тебе, й віку позбавив

І відіслав би в оселю Аїща так певно, як певно

525] Те, що вже ока не зцілить тобі й сам землі потрясатель".

Так відповів я, а він тоді став Посейдона-владику,

Руки у зоряне небо здіймаючи, ревно благати:

"Згляньсь, Посейдоне, землі потрясателю темногривастий!

Якщо я син твій і гордий моїм ти зватися батьком,

530] Хай Одиссей додому не вернеться, городоборець,

Син Лаерта, що має свою на Ітаці домівку.

А як судилось у власну йому повернутись оселю,

Добре збудовану, й близьких і землю побачити рідну,

Товаришів розгубивши, хай з лихом повернеться врешті, —

535] Лиш на чужім кораблі, — і дома лиш горе застане".

Так він молив і благав, і почув його темногривастий.

Камінь ще більший тоді ізнов Поліфем піднімає

Й, ним розмахнувшись, з такою він силою кидає знову,
Що аж позад корабля темноносого впав той уламок,
540] Ледь у стерно кермове кам'яна не ударила брила.
Завирувало все море від скелі, що впала у воду,
Хвилею нас понесло і вперед аж до суші погнало.
Скоро на острів ми той прибули, де лишилися наші
Добре оснащені судна і журно сиділи навколо
545] Наші супутники всі, що так довго на нас дожидали.
Витягли ми тоді свій корабель на пісок прибережний,
Далі посходили всі на берег шумливого моря.
Стадо ж кіклопове ми, з корабля зігнавши місткого,
Нарівно всім поділили — без пайки ніхто не лишився.
550] Все поділивши, дали мені ще барана додатково
Товариші в наголінниках мідних. На узбережжі
Я чорнохмарному Зевсу Кроніду, що всім володіє,
В жертву спалив його стегна. Та жертви, проте, не прийняв він,
Всі-бо мої кораблі добропалубні вже він замислив
555] Занапастити з моїми супутцями вірними разом.
Так цілий день ми тоді аж до заходу сонця сиділи,
М'ясом частуючись вдосталь, вином запивали солодким.
Сонце тим часом зайшло, і темрява все огорнула.
Спати лягли ми тоді на березі шумного моря.
560] Ледве з досвітньої мли заясніла Еос розоперста,
Товаришів я своїх розбудив і звелів їм негайно

Стати на свій корабель і причали усі відв'язати.

До кочетів вони, швидко зійшовши, усі посідали

Й веслами, сидячи в ряд, по сивих ударили хвилях.

565] Далі відтіль попливли ми із тяжко засмученим серцем,

Бо хоч самі врятувались, та любих утратили друзів...

Переклад Бориса Тена

https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=530#google_vignette